

MAGYAR KURI

A' FELSÉGES CSÁSZÁR ÉS APOSTOLI KIRÁLY KE-
GYELMES ENGEDELMÉBŐL.

Indúlt Bétsből, Pénteken December 8 -dik napján, 1815 -dik esztendőben.

Frantzia Ország.

Különös Egygyezés, melly az 1815 -ben Nov. 20 -dikán kötöttett *Fő Alkúnak* V -dik tikkelyével megégygyezőleg, Frantzia országban egy katoná lineának egy szövetséges ármáda által lejendő elfoglaltatására nézve, meghatározottat: —

I. Tikkely. Annak a' 150 emberekből álló ármádanak részei, mellyeknek a' mai Alkú V -dik tikkelyei szerént Frantzia Ország' határának mentiben egy katonalineaát el kell foglalni, 's az, hogy mindenik Hatalmasság mennyit és minémű fegyveres uépet állitson ezen ármadához, valamint szintén az ezen seregeket vezérlő Generálisoknak kiválasztása, a' Szövetséges Hatalmasságok által határozottatnak-meg.

II. Tzik. Ezt az ármádát a' Frantzia országglószék a' következő módok szerént fogja tartani: — Szállást, fát, gyértyát, embereknek és marháknak való eleséget, in natura tartozik adni; de tsakugyan meghatározottat az, hogy az embereknek adandó napi portziók a' 200 ezeret, a' lovaknak adandók pedig az 50 ezeret, egy szer is fellyül ne haladják, 's az ezen *Egygyezés* mellé ragasztatva lévő laistrom (Tarifa) szerént adattassanak-ki. — A' mi a' katonaság' zsoldját, ló, ruházat 's egyéb melleslegvaló dolgokbéli készületeit illeti,

ezeknek kiállitatasokra az 1815 -dik esztendőnek 1 -ső Decemberétől fogva esztendőnként 50 millió Frankot fizet a' Frantzia Országglószék hónaponként való részekben. Mindazonáltal, hogy ő Frantzia Királyi Felségéhez kedvezéssel viseltessenek 's az ő alattvalóinak könnyebbséget szerzhessenek, megégygyeznek e' Hatalmasságok abban, hogy ezen fizetésben az első esztendő alatt tsak 30 milliót tegyen-le a' Fr. Országglószék, de oly feltétel alatt, hogy a' fennmaradó 20 milliókat is az élfoglalásnak következő esztendőiben lefizesse. —

III. Tzik. Hasonlóképpen magára veszi Frantzia Ország azon váraknak 's katoná és polgári igazgatáshoz tartozó épületeknek fenntartatásokra 's eleségbéli és minden egyéb szükségekre való gondviselést, mellyek a' mai Alkú V -dik tikkelyének ereje szerént a' szövetséges seregeknek kezeikben maradnak. Ezen külömbkülömbféle dolgoknak kiállitása, melly a' Fr. hadi igazgatásnak rendtartásai szerént meggyen véghez, a' szövetséges seregek fő vezérének a' Fr. Országglószékhez intéztendő kívánságára esik-meg, a' mellyel azon mód eránt is, hogy minden szükségét és munkát minden nehézségnek nélkül eligazitani lehessen, 's a' melly szerént mind ezek a' kötelességek mind két résznek javával megégygyezőleg vitettethessenek vég-

hez, égygyezésre kell lépni. A' Frantzia Országlószék mind ezeknek a' felváltkötelességeknél telyesítettésekre nézve a' nélkül leghathatósabbaknak tettző eszközöket fogja elővenni, 's ezekre nézve a' szövetséges seregek' fő vezérével egyet fog érteni.

IV. Tzik. A' Fő Alkú V-dik tzikkellyével megegygyezőleg, az a' katona linéa, mellyet a' szövetséges seregek elfoglalnak, azon határokon nyúlik-el, a' mellyek *Pas-de-Calais, Észak, Ardennes, Mósa, Mósa-sella,* 's *Alsó és Felső Rénus* departamentjeiket, Belső Frantzia országtól elválasztják. Meghatározatott ennekfelette, hogy sem a' szövetséges sem a' Frantzia seregek (ha tsak különös okokra nézve és közönséges megegygyezéssel nem esik) elfoglalják az itt következő vidékeket u. m: a' *Somme* departamentjében az ezen vízhezképpst északra fekvő egész vidéket *Hamtol* fogva a' víznek tengerbe való szakadásáig; az *Aisne* departamentjében a' *St. Quentini, Vervinsi,* és *Laoni* kerületeket; a' *Marne* departamentjében *Rheins, St. Meuchould,* és *Vitry* kerületeiket; a' *Felső Marne* departamentjében *St. Dicer* és *Joinville* vidékeit; a' *Meurthe* departamentjében *Toul, Dieuze, Saarburg,* és *Blamont* kerületeiket; a' *Vogesis* departamentjében *St. Diez, Brüyeres,* és *Remiremont* vidékeiket; a' *Felső Saone* departamentjében *Luxe'* környékét, 's a' *Doubs* departamentjében *St. Hipolite'* kerületét. — Ha szintén a' szövetséges seregek a' Fő Alkuban és a' jelenlévő égygyezésben meghatározatott Frantzia vidékeket elfoglalják is, azon városokban mindazáltal, mellyek a' tőlök elfoglaltatott vidékekben fekszenek, tsakugyan tarthat ő Legkeresztényebb Felsője őrző seregeket, de nem nagyobb számmal, mint itt meghatározatik, u. m: — *Calai*ben 1000 *Gravelines*ben 500, *Bergues*ben 500, *St. Omer*ben 500, *Bethün*ében 500, *Montreuil*ben 500, *Hesdin*ben 250, *Ardres*ben 150, *Air*ében 500, *Ar-*

rasban 1000, *Boulogn*ében 300, *St. Venant*ban 300, *Lill*ében 3000 *Dünkirchen*ben 's ennek erősségeiben 1000, *Verdün*ben 500, *Metz*ben 3000, *Lauterbourg*ban 200, *Weissenbourg*ban 150, *Lichtenberg*ben 150, *Petitepier*ében 100, *Phalzburg*ban 600, *Straszburg*ban 3000, *Schlettstadt*ban 1000, *Neubreisach*ban és a' *Mortier* nevű erősségben 1000, *Befort*ban 1000 embe- reket. — Értetődik mindazonáltal, hogy az inzenőri 's ágyúzó 's egyéb fegyverbéli készületek, mellyek tulajdonképpen nem ezen várakhoz tartoznak, ezekből eltakarittassanak 's oda hordattassanak, a' hova a' Fr. Országlószéknek tettzeni fog, de tsakugyan a' szövetséges seregek által elfoglaltatott linéán 's azon vidékeken is túl, a' mellyek sem szövetséges sem Frantzia seregek által elfoglaltatva nem lesznek. — Ha a' leirt határozásoknak valamely részben való általhágattatása a' szövetséges armáda' fő vezérének fülebe menne, ez a' Fr. Országlószékhez tartozik azért a' maga jelentésével járulni, a' melly kötelezi magát, hogy azon segiteni fog. — Minthogy a' feljebb megnevezett várakban most semmi fegyveres seregek nintsenek, tehát a' Frantzia Országlószék, mihelyest szükségesnek fogja tartani, szállittathat-bé azokba annyit, a' mennyi feljebb meghatározatott, melyről mindazonáltal, hogy minden nehézségek elhárítottjanak, 's a' Fr. seregek a' magok útjokban semmi késedelmeztető akadályra ne találjanak, tudósítani köteleztetik a' szövetséges seregek fő vezérét. —

V. Tzik. A' katona kormányozás mind azokban a' departamentekben, mellyek a' szövetséges seregek által elfoglaltatnak, ezen seregeknek fő vezérjek alatt leszen; kivéven azokat a' várakat az ő ezer ölnyi környékeikkel egyetemben, mellyek a' jelenlévő *Egygyezésnek* IV-dik tzikkellye szerént a' Frantzia seregek által elfoglaltatnak.

VI. Tzík. Az igazságkiszolgáltatásnak polgári kormányoztatása 's mindenféle adók' nemeinek felszedése a' Fr. Királyi tisztségeknél kezeiken maradnak. Hasonlóképpen a' vámok' állapotja is. Mind ezek megmaradnak a' magok mostani állapotokban, 's a' szövetséges seregeknek vezérek nem tsak hogy semmiféle tekintetben akadályoztatni nem fogják a' kormányozásnak ezen ágát, de sőt inkább ha a' szükség kívánja segítségere is lesznek. —

VII. Tzík. Hogy a' vámok' dolgában előfordúlható minden visszaélést elhárítani lebessen a' szövetséges seregeknek számokra tartozó ruhát és minden egyéb katonai készületeket tsak azon helyeket kifejező bizonyáglevellel, hogy ezek honnét valók legyenek, 's az osztály seregek' vezérjeiknek az ármáda fő vezérénel tétetődött jelentése után vitettethetnek - bé, kinek kötelessége leszen arról a' Fr. Országlószéket tudósítani, 's ezen tekintetben a' vámosok' igazgatóinak is birt adatni. —

VIII. Tzík. Minthogy a' katona politikai vigyázóknak szolgálatja a' rendnek 's közönséges tsendességnek fenntartására nézve szükségesnek lenni találtatott: erre nézve ezek a' szövetséges seregek által elfoglaltatott tartományokban ezután is úgy fennállanak, mint eddig fennállottak. —

IX. Tzík. Az öszszeszoetkezett Hatalmasságoknak seregeik, kivéven azokat, mellyekből az (úgy nevezett) *Occupations*-ármáda állani fog, a' Fő Alkúnak aláíratásától fogva számlálván 21 napok alatt oda fogják hagyni Frantzia Országot. Azokat a' vidékeket, mellyeket Frantzia ország ezen Alkú szerént a' szövetségeseknek által engedni kéntelenítettik, valamint szintén *Landau* és *Saarlouis* váraikat is, a' Fő Alkúnak aláíratása után 10 napok alatt által adni tartoznak a' Frantzia tiszti karok és seregek. — Ezek a' várak abban az állapotban adattatnak által, melyben a' múlt Sept. 20-dikán voltak; mind két részről Biztosok neveztetnek - ki, a' kik

megvizsgálván meghatározzák ezt az állapotot; és valamint az ezen várakhoz úgy a' mai Alkú szerént Frantzia országtól másoknak engedtetett kerületekhez tartozó ágyúzó készületeket, hadi munitziót, plánumokat, modellákat, levelestárokat, kinekkinek által adjanak, 's által vegyenek. A' végre is Biztosok neveztesse - ki, hogy azon váraknak állapotját, mellyek bizonyos meghatározott idő alatt a' szövetséges seregek' őrizete alatt maradnak, megvizsgálják 's meghatározzák. Ezeket a' várakat is által kell a' szövetséges seregeknek adni az Alkúnak aláíratásától fogva számlálván 10 napok alatt. Hasonlóképpen Biztosokat nevezzenek - ki, egy részről a' Fr. Országlószék, más részről azon szövetséges seregek' fő vezére, a' mellyek Fr. országban maradnak; és azoknak a' szövetséges seregeknek kommandírozó Generálissa is, a' mellyek mostan, *Avesnes, Landrecy, Maubeuge, Rocroy, Givet, Montmedy, Longwy. Mezieres, és Sedan* váraiknak birtokában vannak, hogy ezeknek és az ezekben találtató hadi munitzióknak, mappáknak, plánumoknak, modelláknak, 's egyéb efféléknek az ő által adattatásoknak idejében való állapotját, megvizsgálják 's írásba tegyék. A' Szövetséges Hatalmasságok kötelezik magokat, hogy a' Fő Alkú' V-dik tikkelyében megneveztetett várakat az elfoglalás' idejének eltelésekor abban az állapotban fogják vissza adni, melyben ezek abban az időpontban voltak, a' melly ezen Alkú szerént az elfoglaltatás időpontjának tartattatik, kivéven mindazonáltal azokat a' károkat, mellyek az idő által okoztatván a' Fr. Országlószék által úgy a' mint szükség lett volna meg nem újítottak. — Így történt Párisban November 20-dikán, Úrunknak 1815 - dik esztendejében. —

Toldalék Tzikkely a' Katonai Egygyezéshez.

Minthogy a' Fels. alkúvó részek a' mai
) (**

Alkunak V-dik tikkelye szerént megégygyeztek, hogy Frantzia országban bizonyos idő alatt katona tanyákat tartsanak egy armáda által elfoglaltatva, és mindent eltávoztatni kívánnak, a' mi a' rendet fenytíték, melly ennél az armadánál oly fontos dolog, megzavarhatná; ehezképest meghatároztatik ezen toldalék tikkely által, hogy mind azok az emberek, a' kik a' szövetséges armádának égygyik vagy másikat tsapatjától a' Frantziákhoz által szökének a' Frantzia tisztviselői karok által azonnal fogattassanak-el 's adattassanak-ki; hasonlóképpen adattassék-ki a' Frantzia seregeknek, a' szövetségesekhez általjövő minden szökevény Fr. katona. Ezen tikkelynek intézetei azokra a' szökevényekre is kiterjesztetnek, kik még ezen Alkunak aláíratatása előtt elhagyták zászlóikat, ezeket is ki kell azon seregekhez adni, a' mellyekhez tartoznak.

Baring nevű híres bankós, Párisba ment, hogy a' Frantzia Országlószékekkel azon feltételek eránt értekezzék, mellyek alatt ő 's az ő Pénzváltó társai, azon 700 millió Frankoknak időszakaszonként való fizetését, mellyeket ezen Országlószék a' Szövetséges Hatalmasságoknak az ő hadi költségek' visszatérítettéséül ígért, magokra valólni akarják. Mondják azonközben, hogy a' Frantzia Országlószék több más Európai Pénz-váltó nagy házakat is meg akar kérdezni előbb, hogy sem ezen fiántziai fontos tárgyra nézve valakivel kötésre lépne.

A' Pairek' kamarája Nov. 25-dikén délelőtti 11 órakor özsze gyülekezvén, meghalgatta a' Frantzia Ország és a' Szövetséges Hatalmasságok között Nov. 20-dikán aláíratott Alkút. A' Fő Minister Richelieu, a' ki ezen Alkút a' Pairek' eleibe terjesztette, ezen tárgyra nézve egy beszédet is intézett a' Pairekhez, melyben azt adja elő, hogy azok a' környűlállások,

mellyek közzé mostan Frantzia ország helyheztedődött, az Alkuban kifejeztetve lévő feltételeknél kedvezőbbeket nem nyerni nem engedtek.

Az a' lövés, mellyet Generális Logarde November 12-dik napján Nismes városában az ott történt lármázók közzül valamelyiktől kapott, az újabb levelek szerént nem halálos. A' Departament' Prefektusa 3000 Frankokból álló jutalmat hirdettetiki annak számára, a' ki ezen gyilkost elárulja, vagy elfogván kézhez szolgáltatja.

A' Frantzia posták' volt fő igazgatója Gróf Lavalette, a' Cassation's ítélőszék eleibe appellált a' fejére Nov. 23-dikán kimondatott halálos ítélet ellen. A' felesége audientziát nyervén a' Királynál, könyörgő levelet adott-bé, ő Felségének, mellyet ő Felsége elvévén kegyesen beszélgetett jó darab ideig az aszszonnyal.

November 23-dikán, midőn a' Marschal Ney ügyére nézve második ülését tartotta a' Pairek' kamarája, azt kívánta a' Marschal Prokurátora Berryer, hogy engedjenek néki még 8 napi időhaladást arra, hogy néhány bizonyságok, a' kik a' Marschal mentségére lehetnek, érkezhessenek-meg Párisba. Bellart, a' Királyi Biztos, ellene szegezte vala ugyan magát ezen kívánságnak, hanem a' kamara fontolás alá vévén a' dolgot meghatározta, hogy December' 4-dikéig tartó időhaladást engedjen a' vádoltatottnak, de oly feltétel alatt, hogy addig minden mentségeivel úgy készen legyen, hogy akkor minden jelenlévő Aktáknak megvizsgálásához hozzá lehessen fogni. —

Ezen időhaladásnak megnyerése után vissza vitték Neyt a' Luxemburg nevű épületből az előbbeni fogházba. Számos nemzeti örző és politziai őrálló katonaság kísérte oda vissza. — Az ő felesége a' következő napon hosszas audientzián volt a' Fő Ministernél Hertzeg Richelieunél.

A' Neyt illető vádoló Aktának, a' melly még az első ülésben (Nov. 21-ikén) felolvastatott előtte, ez a' foglalata: —

- 1) Hogy ő Bonapartéval égygyetértett legyen az eránt, hogy néki és czimborássainak a' Frantzia országba való visszajövetelét könnyebbé tegye, hogy néki a' városokat, várakat, fegyveres házakat, magazinumokat kezébe adja, őtet pénzel és emberekkel segítse, 's ily módon az ő előre való nyomulását sietesse, 's e' végre a' tiszteket és közembereket eltsábittsa. —
- 2) Hogy fegyveres csoportokat vezérlett azon seregek ellen, mellyek a' Bonaparte ellen való menetelre rendeltetve voltak. —
- 3) Hogy seregének egy részével a' Bonaparte' részére által állott. —
- 4) Hogy közönséges helyeken tartott beszédek 's ki-függesztett irások által a' polgárokat egymásellenvaló felfegyverkeztetésre ingerlette —
- 5) Hogy pajtássait az ellenséghez való általállásra buzdította, 's hogy ekképpen —
- 6) szor Király és Státus ellen való árulást követett-el, és részesévé tette magát annak az összeesküvésnek, melly az Országlószéknek semmivé való tétettetésére, a' thrónusravaló következésnek megváltoztatására, 's a' hazafiaknak égygyik a' másik ellen való lázzasztása által, hazafiháborúnak gerjesztésére, czélzott.

Ezen Aktának felolvastatása után ilyen megjegyzésre méltó szókkal biztatta Neyt a' Pairek' kamarájának Előhülője: — „Az a' bűn, mellyel az ur vádoltatik, minden jó Frantziának szemei előtt irtóztatóság; azonközben ne féljen az Ur attól, hogy a' Pairek' kamarájában maga ellen való magános gyűlölségre talál, sőt inkább olyan indulatra fogitt találni, a' melly feleleveníti az ur régi nevezetes tselekedeteiről való

megemlékezést; beszéljen az ur minden félelem nélkül, fejtegesse-ki a' mit az elene előhozott vádak ellen mondani tud's a' többi.“

Olasz Ország.

Mária Beatrix K. Fő Hertzegaszszony *Modenába* Nov. 19-dikén megérkezvén, azolta néhány rendbeli örvendetes inneplések által tiszteltetett jelenléte. Várták látogatására oda a' Sárdinai Királynét, sőt ahoz is nagy reménség volt, hogy Felsőges Aszszonyuak is meg fogja, édes anyának ott létele alatt, örvendeztetni oda lejendő menetele által kedves rokonait.

A' *Florentziaiak* nagy örvendezéssel várják azon reménségeknek bételyesedését, hogy Császár és Király ő Felsőge, minekutánna *Velenezéből* útját *Majlandba* vette, ennek alkalmatosságával *Florentziába* is elmenne egész udvarával egyetemben.

Palermóból Nov. 1-ső napján írták, hogy egy tolvaj hajós-sereg, a' melly nem régen *Sárdiniának* partjai mellett megjelent vala, a' *Tunisi* kikötőhelybe vissza érkeztvén, azon szerentsétlenek között kiket rabszolgaságra oda vitt, *Sárdinaiak* közel százan, 's *Romaiak* is ötön találtak.

Ő Cs. K. Felsőge méltóztatott a' múlt hónapnak 18-dik napján *Velenezében* tet határozása által, Lovasság' Generalisát *Gr Klenaut Morva-országi* Kommandírozó Generálissá, Lovasság' Generalisát *Hessen-Homburg örökös Princzet*, mint ennek-előtte a' Magyar országi Kommandírozó Generális Fegyvertármester *Gróf Kollowrath* mellé, *ad latus*, 's Fegyvertármester *Gróf Colloredo Mansfeld Jeromost*, Cseh országi Kommandírozó General, Feldmarschal *Gróf Kollowrath* mellé hasonlóképpen *ad latus*, rendelni.

Decemb. 6-dik napján adtak 100 Forint Huszas pénzért 353 1/3 forintot Váltotzedulában. Egy Csász. aranyért 16 forintot 13 krt.

Rendkívül való Toldalék.

A' Magyar Kurir 98-dik darabjához.

B é t s.

Néhány napoktól fogva nagy számú terhes szekereket szemléltünk Betsbe megérkezni, mellyeket a' Cs. K. armadához tartozó szekereslovak vontak, s a' mellyekszerentsésen végződött hadakozásnak győzedelmi czimereivel t. i. rész szerént a' régebben innét elhordatott ritka mesterségi mivekkel, régiségekkel, képekkel, kézírásokkal, könyvekkel 's egyéb effélékkel, rész szerént Cancellariai számos Aktákkal, 's nevezetesen az ellenségtől győzedelmes seregeink által elvitetettágyúkkal voltak terheltetve. Ezen utólsóknak hosszú sorait a' múlt hétfőn vittek Béts' utzáin keresztül nagy sokaságú örvendező nézők között az ágyúöntő műhelyekbe.

Találtatott továbbá a' mesterségi ritka tárgyak között, sok féle állatok' plánták', kövek' Physikai instrumentumok' modellek' könyvek', 's egyéb tudományos tárgyak' gyűjteménye is, mellyeket ő Cs. K. Felsége a' hasznos tudományokhoz viseltető szeretetből a' Cs. K. közönséges kabine- néteknek 's egyéb tudománybéli közönséges intézeteknek gazdagittatásokra feles költséggel szereztetett össze.

Mint minden esztendőben úgy most is megneveztetve szemléljük a' Bétsi Udvari Német újságban azon érdemes ifiakat, a' kik a' múlt oskolai esztendőben az itt lévő Universitásnál, tanulássoknak végzése és szoros megvizsgáltság után *Doktori Diplomával* megtiszteltettek. Mind egygyütt 27-ten vannak, kik között néhány Hazafi, úgy mint Magyar Országról, *Iványos Ferentz*, *Kaestler Mihály*, *Morauschik András*, *Pósa Gábor*, *Rosás Antal*, *Schoester Károly*, *Szabó János*, és Erdélyből, *Mátyus György* beise neveket is, látunk diszeskedni.

Tudósítás A' Virgilius Georgiconjának egy Magyar Fordításáról.

Én a' közelebbi esztendőben a' természeti, és gazdasági tudományok körül forgolódván, midőn az ujj gazdasági Írók mellett a' régieket is olvasgatnám, és ezeknek, különösen pedig Virgiliusnak a' haszonnal párosított gyönyörűségét, és felséges voltát mélyen érezném, nem tudom a' Músáknak é, vagy talám inkább a' mezők' szelid Isteneinek sűgallására, az a' gondolat ötlött eszembe, hogy a' Virgilius' Georgiconját hat lábú magyar versekbe foglaljam, melly munkához üres óráimban hozzá is kezdtem, olyan időpontban, mikor még a' Rajnis fordításáról semmit sem tudtam. Akkor még bizonyosnak tarthatam, hogy fordításom figyelmetességet, 's talám kedvességet is fog nyerni Hazamfiai előtt, avagy tsak azért is, hogy első lessz a' maga nemében; de már most kérdésbe lehet tenni, ha valyon az én énekennek a' Rajnisé után lenne é valami betse, és kedvessége. Hogy hát erről előre bizonyos lehessek, és ne talám magamnak haszontalan munkát, és költséget okozzak, imé ide teszek toldalékul a' Magyar Kurir mellé fordításomból annyit, a' mennyi annak megítélésére elégséges; melly toldalék, mivel a' mai (8. Dec) innep nap miatt, minden sürgetés mellett is, el nem készülhetett, a' jövő postanapon fog leküldődni. Azok a' T. T. Olvasók, kiknek fordításom tetszeni fog, és azt magoknak megszerezni kívánják, méltóztassanak neveiket kiki a' szokott helyen a' T. T. Professor és Könyváros Uraknál, kiket ezen fáradságra én is ezennel szívesen megkérek, béíratni, 's hozzám legfeljebb is a' béállandó ujj esztendő, első hólnapjának utolsó napjáig frankózott levélben felküldeni.

Ha a' magokat előre jelentőknek száma annyira megy, hogy abból tsinálván

következtetést vevőim számára, legalább 1000 exemplárt nyomtattathatok, úgy, végre hajtom, és kiadom fordításomat; mivel ügyis még semmi hivatalban nem lévén, további magam tökéletesítése mellett, erre most a' legkedvezőbb időm leszen.

Az árra egy exemplárnak, melly mintegy 15, ilyen nagyságú árkust fog tenni, mint az ide tartozó taldalék, lessz azoknak kik magokat előre jelentik, kiknek is neveik a' könyv elébe fognak nyomtattatni, 2. fl. 30. kr. másoknak 3. fl. 15 kr; a' Subscribenseket összeszedő T. T. Uraknak pedig minden 10-dik exemplárral költségek' és fáradságok' néminémű jutalmaul fogok szolgálni.

Most, hogy T. T. Olvasóim verseimet annál helyesebb szempontból nézhesék, főbb réguláimat, mellyekhez tartottam magamat a' fordításban, im ide teszem:

1. Hogy verseim könnyen folyók legyenek, minden darabosság, erőltetés, és a' szóknak legkissebb olyan szerkeztetése nélkül, melly nyelvünk' természetével ellenkezne.

2. Hogy a' Szerző' értelme minél rövidebben fejeződjönki a' fordításban, úgy mindazáltal, hogy a' rövidség, a' világosságnak, hathatóságnak, eleveniségnek, és az erőltetés nélkül való tiszta 's igaz magyarságnak, a' hol együtt meg nem állhatnak, mindenütt feláldozódjon. Ezért is éppen nem kívántam törvényemmé tenni, hogy fordításom az originállal egyenlő számú versekből álljon; a' mire egyébaránt nem nehéz lett volna rá menni. Mert lehetett volna p. o. azt, a' mi most három versben van, kettőbe szorítani, így: teljen bár kedvetek a' mag

Nélkül termő ujj plánták nevelésibe, vagy bár

Öntözgessétek gabonánkat gazdag esőkkel.

másutt ismét így:

Egy helyt búza terem gyönyörű, másnak bora híres;

Egynek az erdelye szép, más kérkedik a' legelővel.

hasonlóképpen más sok helyeken két verset egybe, egyet félbe szorítani's a' t könnyű lett volna; de úgy a' mint most van, éppen az itt elő adott okokon jobb szerettem.

3. Hogy abból a' mi a' Szerző ideáinak valóságos szépségét és erejét teszi, a' fordítás által, ha tsak lehet, semmi el ne vesszen, vagy ha egy felől valami el találna tseppenni, az más felől vissza pótolódjon: Ebből önként foly, hogy olyan szót, melly a' dolognak sem valóságos szépséget, sem erőt nem ad, ha a' vers úgy hozza magával, elhagyni, vagy helyette másat tenni, vagy illyet oda is tenni a' hol nints, a' fordításban nem vétek; hasonlóképpen, hogy valamelly képet még elevenebben nyomni, ha lehetséges, mint van magában az Originálban, nem hiba. Erre a' regulára külön példát nem hozokfel, óhajtván, hogy bártsak erre, a' dologhoz értőknek ítélete szerént, egész fordításom, kezdetétől fogva végéig, egy példa lehetne.

4. Hogy ne a' szókat, hanem a' dolgot fejezzeki a' fordítás. Ezt mindazáltal cum grano salis kell érteni; mert sokszor nem lehet a' szóktól eltávozni úgy, hogy az által a' dolog is el ne változzon, haszinté az talám első tekintettel meg maradni láttatik is. Illyen volna, ha valaki így okoskodna, hogy mivel a' Georg. I. K. 43 --46 verseiben a' dolog rövideden ez: *mihelyt az idő nyílik, kezdj a' szántáshoz*: tehát néki lehet az említett verseket, semmit sem kötvén magát a' szókhöz, szabadon illyen formán fordítani.

Egybe mihelyt az idő nyílik, 's a' lenge zephyrkék'

Lágy fúvállását érezvén pesgeni indul
A' holt természet, füttyörésszen az ujj ekenyomban

Béresed, és az ugar kezdjen barnúlni utánna.

Mert ha szinte ki jőne is az az értelem ezen versekből, hogy a' szántást olyan jókor el kell kezdeni, mint a' Poéta akarja: mindazáltal éppen nem lenne ez a' Virgilius' fordítása, és nagyon megtsalatkozna, a' ki azt hinné, hogy itt, a' szóktól való nagy eltávozás mellett is, a' dólgon, 's a' Szerző' értelmén semmi változás nem esett. Lásd a' Toldalékban a' *b, és 18 jegyzéseket. Én talám nem estem, leg alább nem akartam ezen hibába esni az originál' 7 — 9; 22, 23; 42. 's a' t. verseinek szabad fordításában.

A' mi jegyzéseimet illeti, azokban mind az olyan Olvasókat tekintetbe vettem, kik e' könyvnek megértésére szükséges tudományokban járatlanok, azomban ezt olvasni, és érteni szeretnék, mind pedig a' Tudósokat. Amazokra nézve a' könyvet apróbb szakaszokra osztván, minden szakasznak rövid summáját leírtam, és mind azt a' mi a' könyvben historicum, geographicum, astronomicum, mythologicum, 's a' t. rövideden megmagyaráztam: ezekre nézve a' criticusabb helyeken a' magam vélekedését, kivált ha az minden Magyarázók' értelmétől eltávozik, okaival együtt elő adtam: mind két rendbeliekre nézve pedig, helyel-helyel némelly ritkább magyar szókat, vagy kitételeket 's a' t. megvilágosítottam. Egyébaránt a' jegyzések' száma hátrább, hol vagy nem lessz ennyi magyarázni való, vagy a' feljebb valókra lehet utasítani, sokkal kevesebb lessz.

Lehetne még ezeken kívül két különböző szempontot venni fel a' Georgicon' magyarázatjában, t. i. a' Poésist, és a' Gazdaságot. A' mi az elsőt illeti, az egyes poétai szépségeket szorgalmasan megmutogatják ezen munkának Magyarázói elannyira, hogy illyet gyakran még ott is keresnek, és találják, a' hol valósággal nintsen; de olyan Magyarázó, ki az egész munkának egybe szerkeztetését poétai szemekkel felfogná, ki megmutogatná, miket írhatott volna a' Poéta a' gazdaságnak

akkori állapotjához képest, és azokból miket hagyott el, és mi okon, miket válogatott ki, és azokat mitsoda renddel rakta el, egy szóval a' ki mindenütt nyomról nyomra követné azt a' mesterséget, melly ezen munkát a' leg nagyobb Poétának remekjévé teszi, tudtomra ugyan még eddig semmi nyelven egy sintsen. Én a' magyarázat ezen nemének adtam itt egy tsekély probáját a' * alatt lévő jegyzésemben; de mind a' mellett is, hogy ebben a' jegyzésben sok van olyan, a' mit, a' poésist nem tekintvén is, ide tettem volna, de most rövidség okaért ezzel összeszőni alkalmatossabbnak ítéltém, tsakugyan látni való, hogy ha ez, az egész könyvön végig vivődne, annak tsomóját és árrát felettebb megnevelné. A' mi pedig a' gazdaságot illeti, arra nézve lehetne ezt tenni fő tzéllá a' magyarázatban, hogy az által a' gazdaság' okos principiumait igyekeznők, már a' Tanuló Ifjak között elterjeszteni, és azoknak els méjekbe, itt mulatság és gyönyörködtetésközben mintegy bélopni és bójátszani. Illyen tzéllból sem magyarázta még a' Georgicon' tudtomra senki. Ebben az esetben szükség volna felvévén egyegy szakaszt, p. o. a' szántásrol, a' parlagrol, a' termésvaltoztatásrol, 's a' t. ezekről az Ifjaknak jó conceptust formálni, ezeknek okait, tzéljait, hasznait vagy kárait 's a' t. rövideden kifejtegetni. Erre most a' helyszük volta miatt példát nem adhattam; hanem lehet gondolni a' nélkül is, hogy a' könyvet az illyen jegyzések is nagyon megdrágítanák, 's e' miatt a' fő tzél, hogy az közönségessé legyen, el nem érődhetne. Ez az a' minek meggondolása engemet arra vett, hogy e' két utólsóbb rendbeli magyarázatoknak ki dólgozásáról, melly eleinten szándékom volt, egészen le tegyek.

Írtam Bétsben (a' belső városban az alt Fleischmarkt útszában a' 741-dik szám alatt, az első emeletben) 11. Nov. 1815.

A' Magyar Kurír' 98adik Számjához,
Az 1815 ödikesztendő' utolsó felén.

M u t a t ó

A' Virgilius' Georgiconjának

e g y

Magyar Fordításából

1. Könyv.

A' Szántásvetésről.

† Bő aratást mi okoz, mellyik 1) tsillagzat alatt kell Szántani 2) Maecenas, és szőlőt kötni, mimódon Kelletik a' júhval, marhával, 's a' takarékos Méhekkal bännunk, erről éneklek ezúttal.

† A' 4 első versben előadja a' Poéta rövid szóval az egész munka foglalatját, t. i. hogy ő éneklenni fog az első könyvben a' szántásvetésről; a' másodikban a' gyümöltsfákkal való bánásról, mellyek közzül itt csak a' szőlőt említi, mint legnemesebb gyümöltsöt; a' harmadikban a' baromtartásról; a' negyedikben a' méhtenyésztetésről. Ebben a' 4 versben az original szerént sints semmi felemelkedés, de én a' fordítást még együgyűbben igyekeztem ejteni, tudván, hogy az együgyűség a' versezet kezdetének fő virtusa — non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem — Rajnis itt erre a' regulára úgy látszik kevésbé vigyázott.

1. *Tsillagzat*, nem egy tsillag, hanem egész constellatio, sidus, mint p. o. a' Kaszás, a' Göntzöl' szekere, 's a' t. Ez 's ez *tsillagzat* alatt, az az, mikor a' nap abban a' tsillagzatban jár, vagy járt. Ezt hosszason magyarázni nem ide való. A' ki az égi testek' forgásáról bővebb esméretet akar magának szerezeni, hasznosan olvashatja anya nyelvünkön Tiszt. Katona Mihály Úrnak tavaly kijött Mathematica Geographiáját.

2. Maecenas vólt Romában Augustus Tsászár alatt a' tudományoknak, és Tüdósoknak nagy pártfogójok, a' honnan az ő neve egész példabeszéddé vált, úgy hogy még ma is, ha azt akarjuk mondani valakiről, hogy ő a' tudományoknak pártfogója, e' helyett azt szoktuk mondani, hogy ő Maecenas. Virgilius követvén a' régiek' együgyű szép szokását, az által hogy a' Maecenas nevét itt egy szóval említi,

† Oh Ti világ, ragyogó fáklyái, kik a' kerek égen
 Hömpölygő esztendőknek kalaúzzai vagytok :
 Liber, 's Ceres Anyánk, 3) ha Ti adtatok a' mi kezünkbe
 Jó borral pesgő poharat, puha búzakenyérrel,
 Hogy ne sovárognánk sivatag makkon, 's tsupa vízen :
 Es Ti mezők lakosait kedvellő 4) Faunusok: és Ti

azt jelenti, hogy ő ezt a' könyvet Maecenasnak ajánlja — noha az igaz, hogy Maecenasnak különösen a' földmivelés virágoztatására nézve semmi szembetűnő érdemei nem voltak.

Vajha mi a' mi Hazánk' földjéhez, 's a' mi időnkhez Szabva szereznénk illy magyar éneket, annak az első Két sora melly sokkal méltábban zengene ekkép:
 Bő aratást mi okoz, mellyik tsillagzat alatt kell Szántani *Festetits*, és a' szőlőt kötni. — Vegyük fel Oh magyar Énekesek, legalább mi, kik énekelünk a' Vig aratók sora közt, 's a' harmat lepte mezőben, Hogy valahányszor tsak *Maecenas* mondani szükség, Mondjunk *Festetitset*, 's e' váljon példabeszéddé.

† A' 4edik verstől a' 24edikig segítségül hívja a' Poéta azokat az Isteneket, kik a' Földmivelőket legközelebbbről illetik, úgymint, először is a' *Napot* és a' *Hóldat*, kik az esztendőnek, és így a' földműves minden munkájának is vezérei; azután Libert, vagy Bacchust, a' *bornak* Istenét, és Cerest a' szántásvetésnek, és így a' *kenyérnek*, Istenasszonyát. A' többieknek előszámlálásában semmi bizonyos rendet nem tart. Továbbá a' 25ödik verstől a' 48ig segítségül hívja Augustus Tsászárt, akkor időben Rómának, és az egész esmeretes világnak Urát, úgymint a' ki halála után (az akkori köz vélekedés szerint, mint igen nagy ember) bizonyosan Istenné fog lenni, tsak hogy még nem bizonyos mitsoda Isten lessz.

3. Tellus mutavit chaon. gl. p. a. tsak úgy igaz, ha hozzá gondoljuk: ubi colitur. Tellus miscuit Achel. p. i. u. nem tsak igen mérész kitétel, hanem a' Görögöknek localitásban való követése is, a' mi, nékem legalább, a' Római Poétákban soha sem tetszhetik. A' Görögök ilyen esetben nem emlegettek Nilusi poharat, azért hogy ő hozzájuk Egyiptomból szivárogtak által a' tudományok. Talám hát annyival megengedhetőbb, hogy a' Poétának ezen egy pár gondolatját egészen más szóba öltöztettem, úgy mindazáltal, hogy az öltözet az akkori idővel, és hellyel is megegyezzen, nem adván p. o. a' régi Római Poéta' szájába.

„Mézes Mádi pohárt, hószin Miskóltzi kenyérrel.

4. A' Faunusokról ezokról az erdei és mezei Isteneknek tartatott tsuda állatokról, olly zavarosok a' régiek, mesei, hogy azoknak igaz eredetét már ma bajos volna kitalálni. Abból, hogy a' Poéták ezeket az Isteneket emberi ábrázattal, ketskelábakkal, szarvakkal, hosszú farkkal, egészen szőrös testtel, és igen bujáknak festik, úgy lehet véle-

Erdei szüz 5.) Nymphák jertek, mert dólgaikokról
 Éneklek : Te is oh 6) Neptún, ki erős szigonyoddal
 Oldalban sujtván a' földet, azonnal az első
 Déltzeg ló abból toporogva nyerítve kipattant:
 7 És Te ligetszerető, ki előtt a' Caeai berket
 Három száz hósín tulkok harsogva metélik,
 Jertek elő: Te is óh Arkádia' Istene, birkák'
 Pásztor, Pán, hagydel most egy kis időre hazádnak
 Kellemetes ligetét, 's ha 8) Lycaeus kedves előtted.

kedni, hogy a' babonás, és mindent, a' mi különös, megistenítő régiség
 alígha nem a' farkas majmoknak valamelyik fajtájáról vette ezeknek
 első modelljét. Az igaz, a' ketskelábaknak, és a' szarvaknak úgy itt
 semmi helyek nem vólna; de mit ki nem tsinál az elevenképzélődés
 nem mondom egy majomból, de egy szénés tőkéből is?

5 A' régiek mindegyik előfának egyegy különös Istenasszonyát
 (mert arbor foemini generis) Nympháját (Dryas. Hamadryas) kép-
 zeltek, melly a' fával együtt születik, nevelkedik, él, és hal; a' mi
 más szókkal oda megyen ki, hogy ők azt az erőt, vagy principiumot
 vagy akárminek nevezzük, melly a' fának életet, és eleveniséget ad,
 képzélődéssekben megszemélyesítették, és belőlle Istent tsináltak. Így
 képzéltek ők mindennek a' miben mozgást tapasztaltak, mint a' nap-
 nak, hóldnak, forrásoknak, folyóvizeknek, 's a' t. külön külön Iste-
 nét, melly azokat élteni, eleveníti, mozgatja, és lelkesíti.

6. Neptúnus, a' tengerek' Istene, és Minerva, a' Tudományok'
 Istenasszonya ketten vetélkedek egymással, hogy Cecropsnak ujjon-
 nan épült városa mellyiknek nevérol neveztesse. Az Istenek' gyűlé-
 se annak ítélte a' kettő közzül ezt a' megtiszteltetést, a' mellyik a'
 halandóknak hasznosabb ajándékot fogna adni. Neptunus tehát 3
 ágú szigonyával a' földre sujtván, abból egy szép paripát ugratott
 elő; Minerva elhajítván dárdáját, onnan, a' hová az esett, azonnal
 egy gazdag termésű gyönyörű olajfa nevékedett. Az Istenek az utól-
 söt hasznosabbnak ítélvén, neveztetett a város a' Minerva görög ne-
 vérol Athenaenek; mert a' Minerva neve görögül: Athene.

7. A' ligetszeretón érti a' Poéta Aristaeus barompásztort, kit a'
 háládatos régiség, melly Jóltévőit azzal kívánta megjutalmaztatni há-
 lálók után, hogy azokat, mint felsőbb valóságokat tisztelte, az Iste-
 nek közzé számlált; mivel egyszer, mikor Caea szigetében a' rek-
 kenő hévséget enyhítő nyári szellők' lengése megszűnvén, a' nagy
 szárazság miatt éhelhalástól lehetett tartani, ő tanította a' la-
 kosokat olyan áldozat tételre, mellynek véghezvitele után a' szel-
 lők ismét lengedezni kezdettek, és a' forróságot mérséklettek. — Ezt
 a' verset látatlanban tsaknem egyformán találtuk Rajnissal. Egyik
 kis különbség ebben a' szóban van *előtt*, melly neki *alatt*; de *alatt*

Jöszte segíts : Te is oh 6) olajág szerzője, Minerva :
 9) És Te szelíd gyermek, ki nekünk a' szarvasékének
 Hasznát megmutatád : Te is erdők' Istene, Silván,
 10) A' kinek egy gyökeres fiatal tziprusfa kezében :
 'S Istenek, Istennék, mindnyájan, kik mezeinket
 Óltalmaztátok, 11) teljen bár kedvetek a' vad
 Erdei fák', 's legelő füvek' nevelésibe, vagy bár
 A' mit az emberi kéz vét, 's plántál, azt az egeknek
 Vízvárházaiból hintsétek gazdag esőkkel :
 Végre Te is Caesar, noha róllad nem bizonyos még,

Uralkodót teszfel, nem Pásztort. — A' 300 tulok (numerus certus pro incerto) csak azt teszi, sok.

8. *Arcadia*, a' régi Görögországnak, nevezetesen Peloponnesusnak egy tartománya, melly a' jó legelőkről, és baromtartásról volt híres; a' honnan Pán, a' Pásztoroknak, különösen pedig a' Juhászoknak Istene gyakran Arkádia' Istenének neveztetik. — *Lycaeus* Arkádiai hegy.

9. Érti itt a' Poéta *Triptolemust*, az Eleusisi Királynak *Celeus*nak a' fiát, kit *Ceres* Istenasszony, midőn *Celeus*hoz szállott, 's tőle igen jó szívvel fogadtatott volna, a' szántásvetés' mesterségére megtanított, mellyet ő osztán az egész földön elterjesztvén, ezen jótéteményéért Isten gyanánt imádtatott.

10. Nem: ab radice teneram; nem is: ab radice ferens; hanem: cupressum ab radice, supple v. caesam v. evulsam. Mind a' két rajzolatra van példa; lásd Heynet és Vosst erre a' helyre. Nekem az utolsó jobban tetszik, nem csak azért, mivel így a' festés elevenebb, hanem azért is, mivel *Silvanus* különösen a' faplántálásnak Istene lévén, a' gyökeres tsemete inkább illik a' kezébe, mint a' töbenn elmetszett. De akármilyen lett legyen is, nem botnak való volt az a' *Silvanus* kezében, mint *Rajnis* képzelte, hanem tzímerül, és ékességül. Nem is igen alkalmas lett volna az botnak; de ha annál alkalmasabb lett volna is, mivel a' szép *Cyparissus*, minekelőtte *Capressus* fává változott volna, a' régi mesék szerint a' *Silvanus* kedvelt gyermeke volt (nem pedig az *Apollóé*, mint *Ovid. Met. X.* 106 mondja) nem lehet gondolni hogy ő e' kedves tsemetét bot gyanánt hordozta volna kezében, hogy azzal valamit üssön, vagy támaszkodjon.

11. *Quique novas alitis non ullo semine fruges: h. e. qui alitis fruges illas* (az olyan *terméseket*, fruges non solum agrorum, sed et arborum. *Col. III. 17. 1. IX. 1. 5. et cet. imo h. l. et pasuorum*), quae sine ullo semine h. e. sine ulla satione (minden *vetés, ültetés, oltás*; 's a. t. nélkül. lásd *Varro R. R. I. 39. 40* mit tesz *semen.*) proveniunt. ellenebbe tevődven azoknak, qui satis largum demittuntimbrem, h. e.

Hogy melyik Isteni Rend közt foglalasz helyet ezentúl,
 A' szárazra való ügyelést választod, és majd
 E' széles földön az idők járása hatalmas
 Szódra ügyel, 's Te adol bő termést, 12) Vénus Anyádnak
 Zöld mirtussával kanyarítván homlokodat bé ;
 Vagy pedig a' széles tenger' birodalma jön inkább
 A' Te hatalmad alá, 's egyedül tsak Téged imádnak
 A' Vízenjárok, a' végső 13) Thule Tenéked szolgál,
 És 14) Tethys legszebb Nymphája' kezével
 Minden sík vizeit Neked engedi jegybe ; vagy inkább
 Ujj tsillagzattal szaporítod az égi jegyeknek
 Számát, ott hol üres hely van még hagyva Tenéked
 A' szüz 15) Erigone mellett, a' Skorpio fénylő

qui alunt *sata*, seu omnia ea quae seruntur, a' mit az emberi kéz vét
 's plántal. A' Voss magyarázatja — kik minden mag nélküli természetek,
 vagy teremtetek elő a' földből ujj plántákat — bárha egyébként
 az Aristoteles' philosophiája szerint helyes lehetne is, ide nem
 illik ; A' Rajnisé pedig, melly szerint Virgilius, ha ugyan nem hi-
 bázok, a' non ullo semine frugesen a' kétlaki (dioica) plántáknak a'
 nőstényét értette volna, tsupa képtelen ; mert a' Poéta a' plántáknak
 nembeli különbségéről, melly az ő ideje után mintegy 1700 esztendő-
 vel fedeződött fel, semmit sem tudott.

12. A' *Julia* familia, mellyhez tartozott Augustus is a' fiúvá fo-
 gadás jussán, *Iulustol* az Aeneas fiától hozta le nevét, és eredetét ;
 Aeneas pedig Vénusnak, a' szerelem Istenasszonyának Anchisestől va-
 ló fia volt, következésképpen Augustusnak török anyja volt Venus.
 — *Olim quas vellent esse in tutela sua, Divi legerunt arbores — —*
myrtus Veneri placuit. — Phaedr.

13. *Thule* volt a' régieknek valamelyik a' Skótzia felett északra
 eső szigetek közzül ; ők ezt tartották a' világ' végének, feljebb északra
 több szárazt nem esmervén. Ezzel hát a' Poéta ezt akarja mon-
 dani : az egész tenger, mind a' világ' végéig.

14. *Tethys* a' tengernek legfőbb Istenasszonya, az öreg Oceanus-
 nak a' felesége ; a' tengeri Nymphák pedig az ő leányaik.

15. A' régi mesék szerint az Istenek sok embereket, sőt okta-
 lan állatokat, és érzéketlen dolgokat is, majd szeretetből, majd hálada-
 tosságból, majd szánakozásból azzal tiszteltek, jutalmaztattak, és ví-
 gasztaltak meg halálok után, hogy azokat égi tsillagzatokká változ-
 tatták ; és ez rövideden minden égi tsillagzatoknak eredete. Így lett
 az Athenei Ícariusnak a' leánya, Erigone is, ki magát az Attya meg-

Karjai közt, melly már öszébb húzódik Elötted
 Tiszteletül, 's Néked tágas helyt enged az égen;
 Bár mi leszel, (16) mert azt pokol (17) ám ne reménylje hogy ottan
 Országolj, Te is illy szörnyű trónusra ne vágyódj,
 Bátor az Elysium mezeit bámúlni ne gyözzék
 A' Görögök, 's onnan (16) Proserpina vissza ne vággyon)
 Engedj bóldog előmenetelt, és légy segedelmül
 Elkezdett mérész munkámban, és velem együtt
 Szándmeg az út nélkül tévelygő Földmivelőket
 Jer, 's idején szokjál a' temjénillatozáshoz.

gyilkoltatásán való bánatjában felakasztotta, az Istenek' szánakozásából azzá a' tsillagzattá, mellyet ma Szüz jegynek nevezünk. A' Poéta már azt mondja, hogy meglehet Augustus is égi tsillagzattá fog változni halála után, és fényleni fog a' Szüz, és a' Skorpio jegyek között, hol a' későbbi Égvi'sgálók a' Mérték jegyet képzeltek és képzelik; de a' régiek' képzelődése szerént itt üres hely volt, mellyet a' Skorpio (egy rák forma mérges állat) elnyújtott ollójával töltötte (Ovid. Met. II. 195 — 197) Ide helyezteté a' Poéta Augustust, vagy azért, hogy ő ezen tsillagzat alatt született, vagy pedig, hogy a' Mérő serpenyő jegyét adván neki, azzal az ő igazságos voltát ábrázolja.

16. A' régi Poéták úgy képzeltek, hogy az embernek a' lelke is mindenekben olyan formájú mint a' teste, tsak-hogy az, igen finom es subtilis aetheri materiából van, úgy hogy azt, a' mi durva testi szemek nem láthatják. Ezek az árnyékképek osztán, mikor a' testtől elválnak, lemennek az alsó világra (in tartara), mellyet a' régiek a' föld alatt képzeltek, és ott, ha jók voltak itt e' földön, az Elysiumi kies mezőkön, mellyeket a' Görög Poéták, 's ő utánok a' Rómiaiak is, a' legszebb színekkel festettek, örök bóldogságban elnek; ha pedig rosszak voltak, egy más rekeszébe mennek az alvilágnak, a' setét pokolba, hol mindenféle kínokkal gyötrettetnek. Mind a' bóldog, mind a' bóldogtalan lelkek' lakhelyeinek egy Istenét képzeltek a' régiek, Plútót. A' Poéta már azt mondja Augustusnak, hogy ide ne vággyon Istennek, mert ha szinte egyik része az alvilágnak igen kies is, a' másiban kínoztatni kellene a' gonosz lelkeket, a' mi nem az ő emberi szelid szívéhez való; mellyel is a' Poéta igen tsinosan ajánlja a' Tsászárnak az uralkodásban való kegyelmességet. — Proserpina volt Ceresnek a' leánya, kit Plúto az alvilág Istene megszeretvén, midőn a' mezőn virágot szedegedett volna, elragadott, és levitt magával a' maga országába; hol a' lakás némelyleknek előadása szerént (mert mások másképpen beszélnek) Proserpinának úgy megtetszett, hogy mikor az Anyja rátalált is, és hívta fel a' felső világra, fel nem jött.

17. Ám (éppen mint a' 'sidó Ámen) 1 Hit, de eredeti je-

* Egybe mihelyt az idő nyílik, 's leszivárogo az öszült

18) Halmokról a' hó, 's a' lengő nyugoti szellő,

Lágymelegétől a' poronyó földnek röge porlik:

19) Kezdenek a' lenyomott eke előtt küszködve pihegni

Ökreid, és vasad a' szántásban kopva ragyogjon.

20) Hogyha meleg kétszer, hideg is kétízbe pirítja

A' szántást. már úgy 21) fősvény is eléglenni fogja,

Annyi terem, 's minden gabonás padok öszve repednek.

Am de azért a' 22) sík dülöt ne hasítsuk ekénkkel,

Míg járvány szeleit, levegője' 's földje' mivóltát,

És mivelése' szokott módját nem tudjuk előre,

lentése már ma tsak ezen származott szókban maradván meg: *ámítani*, *elámítani* - *hitetni*, *elhitetni*, vált az *ám* 2) erőssítő szótskává, mintha mondana az ember: *hitemre* mondom. p. o. vóltál ott? vóltam *ám*! *ám* ti lássátok s. a. t.

* Az ide tartozó jegyzés, a' nyomtatásbeli proportio kedvéért, utól tevődött, de jobb lessz azt ezen a' helyen olvasni el.

18. Ezen a' szón: *montibus*, mellyet a' következő commaban is ujra oda kell gondolni, nem Alpeseket, 's Apenninusokat, hanem tsak gabona termő halmokat, és hegyoldalokat ért a' Poéta. Tovább, nem: *Zephyro putris* - *tepore emollita*, *gleba se resolvit* - *regetat*, mint Heyne 's mások rendszerént magyarázzák; hanem; *putris gleba* - *putre solum* a' poronyó kövér föld, *resolvit se Zephyro* a' n. ny. szél fúvállása által kiengesztelődvéu porlani kezd. lásd * b.

19. Ez sem tsupán tsak azt teszi, hogy a' szántást el kell kezdeni, mint Heyne mondja. lásd * b.

20. *Illa seges, bis quae solem, bis frigora sensit*. Voss azt gondolja, hogy ez közmondás lett volna a' Deákoknál, olyan formán mint nálunk p. o. a' *hét tél, hét nyár, het kö só*. De ha közmondás lett volna, esmerte volna azt kétségkívül a' széles tudományú Plinius, következképpen Virgiliusnak ezen helyét nem emlitené úgy, XVIII. 49. 3. mint a' mellynek értelmét már az ő idejébeu is, mikor a' deák nyelv még élő nyelv vólt, tsak találgatták. *Quarto seri, inquit, sulco Virgilius existimatur voluisse, cum dixit optimam esse segetem, quae bis solem, bis frigora sensisset*. Látni való hát, hogy ez nem közmondás, hanem tsak a' Virgilius mondása; mit akart pedig vele leghihetőbben mondani lásd * c.

21. Ezt a' fél verset Rajnistól vettem által. Nekem elsőben így vólt: a' *Pap 'sákjába se tér több*, melly közmondás nálunk telhetetlenséget (avaritia, a' fősvényesség más) fejezvényi, azt, a' mit itt ki kell tenni, ki tenné emberül; de attól tartottam, hogy a' jó ízlésnek botránkoztatására lenne?

22. *Sik dülő*, mint *aequor*, poétai szabadsággal; akármelly szántóföld.

23) És hogy hol mi terem. hol meg mit nem szeret a' föld.
 Itt a' búzavetés mosolyog deli színbe, amott a'
 Szőlőfürt, vagy más fagyümölt; vagy az emberi munkát
 Nem váró buja fű szeret a' legelőbe viritni.
 Sáfrányillatját nezd hogy fitogatja 24) Corycon,
 25) Temjénjét az Arabs, 26) elefánttetemét meg az Indus,
 A' felgyürkődött 27) Chalybs jófajta atzélját,

23. Mitsoda egybeköttetés van az én vélekedésem szerént ezen vers, és a' feljebb valók közt, * d. megmondottam. Heyne itt az egybeköttetésről semmit sem szoll, és így ő itt a' Poétának mesterséges fogását észre nem vette. Voss, úgy látszik, mintha sajdította volna, hogy ez a' vers már igazság szerent ide nem tartozna, de ő ennek a' többekkel való egybe-köttetését tsak mintegy melleleg, és olly homályosan illeti, hogy én ugyan megvallom, nem értem mit akar mondani. Szavai im ezek: „Wann man ein Feld aufbrechen soll v. 50— „63 hängt theils von der Lage ab, welchen Winden, welcher herschenden Witterung es ausgesetzt, ob es kalt oder warm, feucht oder trocken sey; theils von der eigenen Beschaffenheit (habitus) und Anbauung (cultus) der Gegend, *wassie trage oder nicht.*“ Itt az 5 utolsó szó világosítaná azt, a' miről van a' kérdés; de nékem ugyan meg nem világosítja.

24. A' leghiresebb (Bétsi!) sáfrány termett hajdan Ciliciában a' *Corycus*, vagy *Corvum* hegyén (Plin II. 6. Dioscor I. 25. s. a. t.) melly helyett a' Poéta Tmolust talam tévedésből tette. lásd Heynét erre a' helyre — *Odores in pl.* (mint a' Frantziáknál odeurs) - jó illatú szerek, kenetek, vizek s. a. t. p. o. Horat Od I. 5. 2 — Epist. II. 1. penult. A' *crocei odores*, sáfrányillat, sáfránnyal fűszerezett illatos víz, ollyan forma toilette article lehetett hajdan a' Római Damáknál, mint ma nallunk a' hires *eau de Cologne*. v. ö. Lucan IX. 809.

25. Bóldog Arabiában (nevezetesen Sabaea városa vidékin) termett, s terem ma is a' legjobb fajta temjén, a' mint gondolják, a' boróka (gvalog fenyő) tserjének egy bizonyos fajtáján *Juniperus Lycia*.

26. Elefánttetemnek, vagy elefant tsontnak nevezzük főrangúlag az Elefántnak tsak az agyará, melly májd minden tsontok közt leg sűjjosabb (*maximum habet pondus specificum*) legtömöttebb, és a' simítást legjobban felveszi, a' honnan abból fésüket, pixiseket, különböző tokokat, kardmarkolatokat, páltzafejeket, s. t. e. szoktak faragni és esztergályozni. Terem pedig az Elefánt, ez a' hústorony állat, mellynek tsak egy agyara másfel másat 's többet is nyom, Afrikának belső, és Ásiának déli részeiben, nevezetesen *Indiában*.

27. A' Chalybsok voltak egy nemzet, kiknek nevérol a' Rómaiak az atzél Chalybsnak nevezték; laktak a' fekete tenger délkeleti partjain, a' Thermodon' folyóvize körül; de az a' jó fajta atzél mellyrol az ő nevek elhiresedett, hihetően nem ő nállok termett, hanem ő hozzájok Indiából került a' Kuravának által, (Plin XXXIV. 14. Curtius

Kedvetlenbüzű hódnedvét 28) Pontus, 29) Epírus
Gyors szaladó lovait mellyeknek 30) Olympia tapsol.
31) A' természet ezen örökös törvények alá vont
Még akkor bizonyos helyeket, mikoron legelőször

IX. 8.) ők pedig mint jó Kovátsok (ezért nudi, felgyürközttek, vagy talám, egy inges gatyások, mint nudus ara, sere nudus v. 299) tsak feldolgozták, és napnyúgotfelé tovább küldtek.

28. Pontus volt Kis Ásiának egy tartománya a' Halys f. v. és Colchis között. Innen került hajdan a' leg jobb fajta Castoreum, egy nehézszagú patikai szer, melly a' Kásztor, vagy Hód nevű állatnak nem a' nemző része' zatskójában, mint a' régiek vélték, nem is tsak a' hímnél, hanem mind a' két nemnél a' természettől különösen a' végre rendelt zatskóban találtatik. Rajnis hát ezen versnek fordításában nem tsak maga ellen (Elölj. Besz. XXX. lap. 5) kétszeresen hibázott, mivel még ott is, a' hol az eredeti költeményben botránkoztató értelemre nem talált, illyet hozottbe a' fordítás által; hanem, a' mi a' hibát még nagyobbá teszi, hibázott a' természethistória ellen is.

29. Epírus, északi Görögországnak nyugoti része, melly barmokkal gazdag, kivált jó futó loviról igen híres volt.

30. Olympia volt Elis tartományának egy városa Görögországban, nevezetesen Peloponnesusban, híres az úgy nevezett Olympiai játékokról mellyeket a' Görögök ezen városban minden ötödik esztendőben egyszer a' Jupiter tiszteletére tartottak. Felgyülekeztek erre a' vallásbeli solennitásra a' Görögök az egész Görögországból, olyan formán mint a' 'Sidók hajdan Jerusálembe a' Páschára, vagy a' Muhamedánusok Mekkába a' nagy Próféta Koporsójához, vagy a' Keresztyének különböző helyekre bútsúra. De a' Görögök' Olympiai gyűlése mindezeketől nagyon különbözött, mivel annak nem a' tsupa ajtatoskodás volt egyedül való tzélja, hanem ott a' Tűdósok, Mesteremberek, Bajnokok s. a. t. kiki a' miben bízott magához, az egész Nemzet előtt egymással vetélkedtek, és magokat kimutatni igyekeztek, a' mi valóban egy volt a' Görögök, szeréntsés kifejtődzéseknék főbb eszközei között. — Egy neme volt a' vetélkedésnek a' lóval való futtatás is.

31. *has leges t. i. croceos ut Tmolus odores, India miltat ebur, s. a. t. nem pedig: ut cuique terrae suum ingenium, sua ratio colendi sit, a' mint Heyne kétségkívül tsak azért mondja, hogy ezeket a' következőkkel annál szebben összeköthesse. Mert ha Virgiliusnak itten a' forgott volna eszében, a' mit Heyne mond, bizonyosan így tette volna: cunctis — nem pedig így: certis imposuit natura locis, ut cuique terrae suum ingenium, sua ratio colendi sit. A' Poéta szavainak értelme tehát ez: A' természet bizonyos helyeket még kezdetben úgy alkotott, hogy ott minden más helyek felett különös szépségű és jóságú ez vagy amaz növény, állat, vagy ásvány teremjen; mellynek hogy a' következők utánna illjenek, az ergot nem tehát, hanem görög eredetével egyezőleg illyen formán kell fordítani. Nunc ad rem; hogy a' dologra terjünk, hogy szavunkat ne felejtjük.*

- 32) Deucalion követset hintett a' puszta világba,
 33) Melly magról kőfajta kemény növevények, az edzett
 Emberi nem termett. — Hogy azomba szavam ne felejtsem,
 34) A' földet, ha kövér, mindjárt kikeletkor az izmos
 Ökrök forgassák, és felforgatva henyélő
 Durva göröngyeit a' porzó nyár főzze ki izzó

32. A' régi pogány Írók is emlékeznek egy nagy özönvízről, mellyel Jupiter az elfajult emberi nemzetséget a' földről eltörlötte; hanem az ő előadások szerint tsupán egy pár kegyes és istenfélő öreg tartatott meg az özönvízből t. i. Deucalion, és Pyrrha a' felesége — Non illo melior quisquam, nec amantior aequi vir fuit, aut illa reverentior ulla Deorum — kik egy kis tsónakkal a' Parnassus hegy'tetején felakadván, midőn Themis Istenasszonynak ott közel lévő kápolnájába mentek könyörögni, és azt kértek az Istenasszonytól, hogy tanítsa meg őket, mímódon lehessen az el pusztult emberi nemzetet visszaállítani: ezt a' feleletet vették, hogy a' Nagy Annyok' tsontjait hajigálják a' hátok megé. Deucalion eltalálta a' homályos Oraculum' értelmét, hogy t. i. a' Nagy Annyokon a' földet, annak tsontjain pedig a' köveket kell érteni. Követték hát az Istenasszony tanátsát, és imé! a' hátok megé szórt kövek mind emberekké váltak, Szépen leírja az egész historiat Ovid Met. I. 240—415.

33. *durum genus*. Valyon lelki keménységet értett é itt a' Poéta, vagy testit? Nekem úgy tetszik mintha az utolsó még jobban ide ille- ne, mintha a' Poétának a' forgott volna eszében, hogy midőn sok más állatok, és plánták tsak bizonyos klímához vagynak köttelve, az ember, ez a' kőfajta veteménnye Deucalionnak mindenütt megterem, hideget meleget egyformán kiáll. Testi keménységre magyarázza ezt Ovidius is, ha szinte nem egészen ilyen értelemben is, midőn Virgiliusnak ezen versét tartván szemé előtt, a' Deucalion historiáját így retesztibé: *Inde genus durum sumus, experiensque laborum.*

34. Itt Heyne azt mondja: refer ad v. 43. azok szerint pedig a' mellyeket * d. mondtunk, refer ad v. 52. Hanyadik szántásról beszél itt a' Poéta, arról Heyne ezen a' helyen semmit sem szóll; hanem oda feljebb az Original szerént számlálva, a' 47—49 versekre tett jegyzését, mellyben ő a' kétszeri hideget, és kétszeri meleget 4szeri szántásból igyekezik kimagyarázni, így retesztibé: *Mox tamen v. 64 et seqq. Poéta in communi more tertiationis (trinae arationis) acquiescere videtur, cum pingue solum vere, tenue auctumno arare iubet, ut scilicet sub hyemem conseratur.* Én megvallom, ezt az egész okoskodást tellyességgel nem értem. Voss itt maga magával ellenkezni láttatik. Ugyan is először ezt mondja: *Jene für Italien allgemeinere Lehre, (valyon allgemeinere é? én más okát gondolom annak, miért kezdi így a' Poéta énekét, lásd * a. b.) womit v. 43 begann, wird nach dem Zwischensatz (de hol kezdődik a' Zwischensatz, azt sehol sem említi) wiederholt v.*

Napjaival; ha sovány ellenben, úgy meg az Ökrész'
 Feltetszése előtt egynéhány nappal elég lessz
 Felbizgatnod, tsak 35) fennyen hordozva ekédet.
 Másként a' kivirúlt gyom amott elfojtja vetésed,
 Itt pedig a' szigorú földnek kis nedve is elszáll. s. a. t.

63—66. É'szerént hát azt hiszi Voss, hogy itt a' Poéta az első szántásról beszél; mert hogy a' 43dik, 's azt követő versekben erről van szó. az, az egész leírásból világos. Még is kevésse alább, ezen szoknak alkalmatosságával: *glebasque iac. — aestas*, ugyantsak ő így szól: *Virgil will, das das frühe geöffnete Land, nach einiger Weile, wenn das Unkraut aufgeschossen ist, von neuem umgekehrt, die gehörige Zeit hindurch, an der Sonne vollkommen auswittere.* Azokból a' miket a' * alatt mondottunk világos, hogy itt a' Poéta az első szántásról beszél. Az igaz, lehetne ezt vetni: Hiszen, ha az a' tziel, hogy a' szántást a' nyár főzhesse, és puhithassa forró napjaival, e' végre nem tavasz, hanem nyárelejen kell a' földet fel szántani, azért is ezen verseket a' második szántásra kelletik magyarázni; melly értelemnek az is kedvezni láttatik, hogy ezeket a' szavakat: *a' primis mensibus*, így is lehet magyarázni: *post primos menses*, mint: a *coena-post coenam.* De egy az, hogy a' feljebb valók tellyességgel nem engedik meg, a' kérdésben forgó verseket a' második szántásra magyarázni; más az, hogy a' Poéta nem is így mondja: *ut glebas iac.* hanem tsak *glebasque iac.* és így ezen szokkal nem okát adja annak a' mit közelebb mondott, hanem többet ad hozzá. Az említett ellenvetés hát leromolván, ellent nem állhat, hogy ezeket: *Ergo age—tauri*, ne az első szántásra magyarázzuk. Mindazáltal a' Poéta nem mondja azt, hogy az ilyen kövér földet nem kellene nyáron által másodsorra is felszántani, hanem ezt tsak elhalgatja, felteszi, és ezen szavaival: *glebasque iac — — aestas*, neminemüképpen mintegy innuállja. Kétségkívül Voss is így gondolta ezt, tsakhogy nem magyarázta magát jól ki, és úgy tartom, tsak így lehet az ő tetsző magával való ellenkezését elhárítani.

35. Szabad legyen ezt a' szót *fennyen*, mellynek márma tsak *metaphorica* jelentése van szokásban, eredetére vissza vinni, hadd tegye azt is a' mit a' hosszabb *fennyeden*. Itt lehetne ezt tenni helyette: *földszint*, de ez, a' sok consonans miatt egy kevésse darabosnak tetszik.

* A' Poéta, végezvén az invocatiót, nem azon kezdi munkáját, a' minn a' mezci dolgoknak régi Írói rendszerént szokták, hogy t. i. mikre kell vigyázni ha az ember majort (tanyát) akar venni, hanem, hogy az ő könyve együtt nyiljon a' természettel, 's az esztendővel, kezdi egyenesen a' tavaszi szántáson: *vere novo.* — Itt már egy mathematicus rendhez szokott fő azt kíváná, hogy e' Poéta, ha egyszer elkezdett a' szántásról beszélni, addig más

matériára ne menne, míg ezt egészen ki nem meríti, olyan formán mint Columella II. 4. De más a mathematicus, más a poeticus ordo. Ennek nem az a fő regulája: ut nihil dicat, quod (cujus fundamentum) non sit dictum prius; hanem: ut iam nunc dicat, iam nunc debentia dici Pleraque differat, et praesens in tempus omittat. Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor. Ezt követi azért a mi Poétánk is, és a Rómaiaknál rendszer szokásban volt háromszori szántás közzül a másodikat, mellynek ideje egyébaránt is nagy részént az elsőnek idejétől függ, egészen elmellőzvé, a harmadikról való beszédet pedig más időre halasztván (208 és köv. v.) ezen a helyen szól csak az első szántásról; de itt sem arról, milyen szélesek, és milyen mélyek legyenek a barázdák, mekkora legyen a dülő hossza, mekkora a tábla szélessége. az efféle számolgatás nem Poétának való, — et quae desperat nitescere posse relinquit — Szól hát az első szántásnak tsupán csak az idejéről, mellynek leírása már szebb képekkel ajánlja magát egy Poétának; de erről sem úgy mint valamely szoros Prosaicus, hogy először is a földek közt legalább 18 féle különbséget tenne Columellával, és ahoz képest osztán az első szántás idejét legalább is 4 különböző időre határozná. Nem: ez Poetában, kitől azt kívánjuk hogy bennünket gyönyörködtessen, kitől a hasznót sem örömet fogadjuk el, hanemha arra bennünket a gyönyörűség útján vezérel, kiállhatatlan volna.

b. Lássuk hát mit tselkeszik a Poéta? Ő semmi különbséget nem tévén előre a földek közt, egyenesen a munkához fogat: Mihelyt, úgymond, az idő nyílik kezdj a szántáshoz; hanem az idő nyílását úgy írjale, hogy az által melleleg azt is értésünkre adja, hol lehet a szántást legidejében elkezdeni t. i. in montibus, et quidem iis ubi gleba putris, solum putre est (in collibus pingvis soli Col II. 4. 9.); valamint szintén ezek által: depresso, taurus, ingemere, arra inti Hazájafiat, hogy az ilyen kövér halmokon, az olajfa — 's szőlőgyökeres földet nem holmi tehenekkel, 's öszvérekkel, hanem erős ökrökkel forgássák, azokkal is pedig olly mélyen, hogy szintűgy nyögjenek bele. vesd-össze Col. II. 2. 24.

c. Továbbá, okát adja a Poéta, miért kell olyan idején szántani; de sebesen szökvén által egyik dolgról a másikra, az egybe kötő szótskát, mint a Poéták gyakorta szokták, kihaggya: Szántás, úgymond, mihelyt a föld fagya kimegy. (mert) az olyan szántásban lessz özön a termés, mellyet mind a meleg mind a hideg kétszer jár által. Mintha mondaná: Azért szántás mihelyt a föld fagya kimegy, hogy a szántást még a tavaszi derek, és fagyok is által járassák; mert az ilyen szántásban lessz özön a termés. Hihetően ez lessz ennek a sok-

fele tsürt-tsavart helynek egyedül igaz értelme, mellyet még eddig, tudtomra ugyan, egy magyarázó is által nem látott. E' szerént nem szükség a' Rómaiaknál soha rendes szokásban nem völt négyszeri szántást venni fel Heyneval a' kétszeri hidegnek, 's kétszeri melegnek minden erőltetés nélkül való kimagyarázására, mivel az a' rendes szokásban völt három szántásból is szépen kijő. Ugyanis, a' fris szántást piritó tavaszi derek, és fagyok lesznek az első hideg; első meleg, melly a' még bevetetlen szántást nyáron által főzi; második hideg, melly ugyanazt a' következő őszön és télen, résszerént még akkor is bevetetlen, résszerént pedig már bevetve járja által; második meleg végezetre, melly a' következő tavaszon, és nyáron a' gabonát felneveli, és megérleli. Azomban, e' szerént a' magyarázat szerént ezek a' versek a' feljebb valókkal a' legszebb egyebekötetésben állanak, midön a' Heyne, Rajnis, és mások magyarázatja szerént ezeknek itt vagy semmi helyek, vagy legalább semmi erejek nem vólna. Hogy ezen magyarázatban a' s e g e s, egy régi nevezetes exegeticum principium szerént, mind azt teszi valamit csak tehet (lásd Scheller Lex. seges) az semmi. A' Poéta önként akart itt illyen szóval élni, mivel ide éppen illyen kellett, és ha találtam vólna nyelvünkben a' segesnek megfelelő szót én is azzal éltem vólna. Egyébaránt, hogy a' jökori szántást a' tavaszi éjjeli fagyok és derek Itáliánsk szelid ege alatt is megtsiphetik, vagy legalább hajdan megtsiphették erre lásd Col. XI. 2. 6. 7, Most menjünk tovább.

d. De minekelötte az esmeretlen földet felszántanánk, úgymond továbbá a' Poéta, tanuljuk ki előre annak szeleit. s. a. t. Mintha mondaná: De azért ám, hogy az olyan jökori szántásban szokott a' termés legbövebb lenni, mellyet a' tavaszi éjjeli derek is által járnak, nem kell mindjárt mihelyt felenged, akármelley földet vaktában felszántanunk; mivel ez nem minden földnek a' természetéhez illik. Azértis ha esmeretlen szántófölddel van ügyünk, mellyet talám most vettünk, vagy most szállott ránk örökségül, elébb tanuljuk ki annak a' környéknek járvány szeleit, levegője' mivóltát (szárazé, nedvesé, hidegé, melegé) földje természetét, habitus locor. (szárazé, vizenyösé, tömötte ritkaé, meszesé, agyagosé s. a. t.) végezetre azt is, hogy szokták azon a' környéken a' földet mivelni, cultus locor. Már most a' következne, hogy a' Poéta mind ezeket a' különbségeket rendre felvévén, egyenként régulákat húznaki belőlök az első szántás' idejének meghatározására; de ez Poétának ismét igen sovány, és unalmas matéria lenne. Hogy kerüli hát ezt el a' Poéta? Igen mesterségesen; mert eszébe jutvan á propos, hogy a' föld' 's a' levegő' különbségéhez képest különböző helyeknek terméseik is különbözők, ezt hozza ide bé ékességül. Hogy pedig ne láttasson ollyat beszélni, a' mi a' dologra nem tartozik, igen mesterségesen oda lopja, és tsúsz-

tatja régula képében a' többi után ezt is: minek előtte az első szántáshoz fognánk, vizsgáljuk meg azt is, mit terem meg valamely környék mit nem, 's ezzel tágas mezőt nyitván a' kitsapongásra, meghordoz bennünket a' földkerekségen összevissza, a' mint ötet a' képzelődés ragadja, és sok helyeknek híres terméseit megmutogatja. Ide lopja ezt a' Poéta mondom, mert valóban annak meghatározására, a' miről itt szó van, hogy t. i. milyen földön mikor kell az első szántást elkövetni, annak tudása, mellyik földben mi terem legjobban meg, mellyik szőlőnek, mellyik legelőnek, mellyik gabona teremni s. a. t. legalkalmasabb, semmit sem tartozik. Más volna, ha az *ignotum aequor* on az előtt még munkában nem vólt, 's ezen az okon esmeretlen, földet kellene értenünk, mint némelleyek magyarázzák; mert akkor, az igaz, azt is ki kellene tapogatni először, a' mennyire lehetne, mire lenne az alkalmatosabb, hogy ha tsak legelőnek lenne jó, ne plántálnánk bele szőlőt, vagy búza alá máskép mivelnénk meg mint szőlőtökének. De itt feltévdik, hogy az *ignotum aequor* szántóföld, és tsak mi ránk nézve esmeretlen, mivel azt ez előtt nem mi miveltük, 's nem az a' kérdés: fel kell é azt — vagy mimódon kell—, hanem tsak ez: mi idő tályban kell előszörre felszántani. Megtetszik ez mind a' feljebb valókból, mivel a' Poéta a' 43—46 versekben nyilvánóságosan az első szántás idejéről beszélt, itt pedig tsak azt akarja modificalni, a' mit az ember, ha a' szókat (*montibus, putris gleba*) jól meg nem fontolja, könnyen azt gondolhatná, hogy ott a' Poéta közönségesen mindenféle földről mondott: mind a' következőkből, mivel a' Poéta végezvén a' kitsapongást, ismét ezen dologra tér vissza, hogy t. i. milyen földet mikor kell előszörre szántani. Látni való hát, hogy a' kitsapás az Originálnak 53 dik versén kezdődik, és tart a' 63 dikig; úgy hogy az 52 dik v. után minden hézak nélkül tehetnök a' 64 diket, így.

Et, si pingve solum, primis a mensibus anni

Fortes invertant extemplo tauri, et cet, tsakhogy így nagyon szembe tünne az, a' mit a' Poéta el akart dugni, és a' kitsapás által szerentsésen el is dugott, t. i. hogy a' 64 — 70 versek nem felelnek egészen meg az 51—és 52-dik verseknek. Ugyan is.

e. A' Poéta, minekutánna, végezvén a' kitsapongást, a' dologra ismét vissza tér, mintha ugyan azt hinné, hogy az olvasók, anyi-féle szép terméseknek szemlélése között elandalodván, és magokat mintegy elvesztvén, azokra, a' miket ő feljebb mondott, többé nem is emlékeznek, a' mi valóban az Olvasók' nagy részén meg is történt, az 51—és 52dik versekben említett fundamentomai közül a' földek' külömbiségeinek tsak ezt az egyet veszi fel: *habitus locorum*, itt is pedig nem tesz több külömbséget ennél a' két-tónél: *kövérföld*, *sovány föld*. és miért éppen ezt a' két-töt? Úgy tartom, mivel ez talám az ő hazájára nézve leginkább em-

litést érdemlett; mert festés a' többin szint olyan, vagy talám még szebb esett volna. — Ha hát kövér a' föld, kövessük el azon az első szántást, úgymond, mindjárt az esztendőnek első holnapjaiban (Jan. Febr. Mart. Col. II. 4. 9. XI. 2. 2.) egyiken elébb másikon utóbb, a' mint t. i. egyik elébb, másik utóbb szikkadfel, hadd főz-zeki a' nyár forró napjaival, és vesszenki belölle minden dudva gyökerestől. (Varro I. 27. 2.) ha pedig sovány a' föld, úgy tsak kevással az előtt mikor az Ökrész tsillagzat fel kezd járni (Arcturus, a' leg kitetszőbb tsillag az Ökrész nevű tsillagzatban) az az, tsak September elején kell azon az első szántást elkövetni, akkor is tsak fennyeden, másként a' különben is sovány földnek nyáron által a' mi kevés 'sirja, 's nedvessége van is, kiaszna (Col. II. 4. 15.)

Reménységemen kívül hely maradván, adok itt egy kised próbáját a' gazdasági magyarázatnak is erre az első tziikkelyre. De mivel itt, a' mint a' tudósításban is mondtam, a' gyengébb Tanuló Ifjakat tartom szemem előtt, kiknek ez a' könyv a' poésis kedvéért kezeikben szokott forogni: a' természeti tudományoknak a' mélyjére ereszkednem egészen tzel ellen való volna. Szóllok hát tsak a' gyengébb elmékhez alkalmaztatva, de azért, a' mennyire lehet fundamentomosan.

Ha öszve vesszük mindazt, a' mit a' Poéta itt a' szántásról mond, az rövideden ide megy ki:

1. A' kövér földet szántsd mihelyt a' föld' fagy a' kimegy, hogy a' szántást a' tavaszi hidegek is által járhasák. Helyesen: tudjuk hogy a' víz mikor megfagy, gyakran még az erős edényt is szellyelrepezti. Így feszíti szelylebb egymástól a' szántóföldön heverő kissebb nagyobb göröngyöknek apróbb részeit is az azokban megfagyó nedvesség; úgy hogy azok, minekutánna kiengednek ritkábbak, lazábbak, párá'sabbak lesznek, mint voltak annakelőtte, következésképpen a' nedvesség, a' meleg, és a' levegő könnyebben járhatja, és termékenyítheti azokat. Éppen ez a' haszna az őszi szántásnak is ott, a' hol azt egyéb könnyülállások megengedik.

2. A' kövér föld álljon felszántva nyáron által, hogy azt a' nyári meleg napok főzhessék. Nem egészen helyes ok. A' régiek, kiknél a' természeti tudományok még tsak böltsőjökben voltak, a' levegő' erejéről, és munkáiról a' föld termékenyítésében semmit sem tudván, mindent a' napnak tulajdonítottak, holott a' nap' melegének nem termékenyítő, hanem inkább tsak a' levegőég' termékenyítő részeit bontó és elegyítő ereje van a' földre nézve.

3. A' kövér föld szántódjon fel tavasszal (álljon szántva, és szántódjon nyáron is) hogy a' dudva, gaz,

gyombelöle pusztuljon. Egészen helyes; de nem árt ha ide teszszük bővebb tanúság kedvéért a' Varro szavait (l. 27. 2) is: Vere terram rudem proscindere oportet, quae sunt ex ea enata, prius quam ex iis quid seminis cadat, ut sint extradicata. V. ö. Col. II. 4. 1.

4. A' sovány, száraz természetű, szigorú föld csak öszre kelve szántódjön-fel; mert ha nyáron által is felszántva állana s. a. t. Egészen helyesen. Az okát alább bővebben meglátjuk.

Ezek a' Poéta' régulai a' szántásról; de még ezekből senki magának a' szántásról jó képzeletet nem formálhat. Lássunk hát erről rövideden.

Ha valamely állatot, például sertést, hizlalni akarunk, szükség 1, hogy annak elegendő eleséget adjunk 2, hogy az eleséget más állatok, p. o. a' patkányok, előlle fel ne egyék. Így van a' dolog a' plántákra nézve is. p. o. Ha tengerit (kukuritzát) akarunk hizlalni, ha azt akarjuk hogy szép kövér, és sok kukuritzánk teremjen, szükség először, hogy annak enni adjunk; mert ha csak magára hagyjuk, hogy a' mi eleséget önként talál, aval éljen, úgy soha meg nem hizik; másodsor, hogy a' dudvát, melly az elől az eleséget felenné, elöldössük, kiirtsuk. Éppen ez a' kettős tzelja már a' szántásnak, az ásásnak, kapállásnak 's. a. t. hogy t. i. ezek által egy részről eleséget szerezzünk a' földbe vetett, vagy vetendő, ültetett, vagy ültetendő plántának, más részről a' dudvát, melly az eleséget attól elszivná, kipusztítsuk. Az utólsót minden érti, az elsőnek szükséges egy keves magyarázat, t. i. A' plánták, nem földdel élnek, nem is csak vízzel, hanem a' levegő égnek bizonyos részeivel, mellyeket ök résszerént a' leveleiken, és külső bőrjökön levő apró lyukatskákon egyenesen a' levegőégből, résszerént pedig gyökereik által a' földből választanak ki, szivnakbe, és fordítanak, arra rendelt eszközeik által, a' magok' táplálására. Már a' szántás kapállás s. a. t, midőn egy részről a' dudvát irtja, más részről arra való, hogy az által felbizgatódván, és parásabbá tétetvén a' föld, a' levegő azt annál jobban általjárhassa, és annal több plánta tápláló részek rakodhassanak le abba a' levegőből. Innen lehet megmagyarázni, hogy a' mélyről felásott, vagy felszántott földben, mellyet az előtt a' levegő nem járhatott, semmi féle plánta vigan, és kövéren nem nevedhetnek, hanem vagy ki vész, vagy csak sinlik, és tse-nevészik. De a' levegői plántaeledek, sem le nem rakodhatnak a' földbe, sem a' plántákba fel nem szivároghatnak a' nedvesség, a' víz segítségével; következés képpen a' ki a' száraz természetű, és a' nedvességet könnyen elbatsató földet, nyáron felszántaná azért, hogy az, a' levegőből plántaeledekkel megrakodhasson, tzelját el nem érné, sőt inkább a' mi kevés plántaeledel volt is az ilyen földben, annak is egy része a' nedvességgel együtt elrepülne; a' mit ha theoretice nem is, leg alább practice már a' régiek is tudtak. 's a. t.